

Atıf: Arslan, L. (2026). İstiklal mahkemelerinin Yozgat'taki izleri: Karamağara Nahiyesi (Saraykent) örneği üzerinden bir değerlendirme. *Journal of Communication, Sociology and History Studies*, 6(1), 74–86. <https://doi.org/10.53723/cosohis.74>

Akademik Editör: Didem Deniz Anamur

Alındı : 3 Haziran 2026

Kabul Edildi : 7 Temmuz 2026

Yayın : 10 Temmuz 2026

Telif Hakkı: Bu eser, Creative Commons Atıf-Ticari Olmayan 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) ile lisanslanmıştır.

Etik ve Veri Kullanım Beyanı: Bu çalışmada kullanılan tüm veriler, araştırmanın şeffaflığını ve doğruluğunu sağlamak adına uygun şekilde yönetilmiştir.

Fonlama: Bu çalışma, herhangi bir kurum, kuruluş veya fon sağlayıcıdan mali destek alınmadan, tamamen yazar(lar)ın kendi kişisel çabaları ve kaynaklarıyla gerçekleştirilmiştir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

İstiklal Mahkemelerinin Yozgat'taki İzleri: Karamağara Nahiyesi (Saraykent) Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme

Lütfi Arslan¹

1 Milli Eğitim Bakanlığı, Yozgat/Türkiye, ORCID: 0000-0002-5844-7732, lutfiarслан8@gmail.com

Öz

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi'ndeki Ankara İstiklal Mahkemeleri İM T-2 ve T-3 rumuzlu katalog kayıtları, Yozgat bölgesindeki yargı faaliyetlerine ışık tutmaktadır. Akdağmadeni Kazası'na bağlı Karamağara (Saraykent) nahiyesi, mahkemenin yoğun olarak faaliyet gösterdiği yerleşimlerden biri olmuştur. Mahkeme kayıtlarında, başta asker kaçaklığı olmak üzere usata iştirak etmek (isyancılara katılma), şekavet ve katli (eşkiyalık ve adam öldürme) gibi suçlar öne çıkmaktadır. Mahkemenin verdiği cezalar arasında; "otuz ile elli değnek darb ve sonrasında devlet malından alınan eşyaların suçludan tazmini ve firarının bağlı olduğu askeri cepheye sevk edilmesi" bulunmaktadır. Asker kaçaklarına yönelik uygulanan değnek cezası ve cepheye iade politikası seferberlik ortamında ordunun asker ihtiyacının karşılanmasına çalışıldığını göstermektedir. Karamağara nahiyesinde casusluk ve düşmanla iş birliği suçları görülmemiştir. Mahkeme, firar suçlarında diğer İstiklal Mahkemelerine kıyasla daha ılımlı cezalar vermeyi tercih etmiştir. İdam cezası istisnai durumlara veya üçten fazla firarlara bırakılmıştır. Verilen cezaların niteliğine bakıldığında, İstiklal Mahkemelerinin bölgede hem adaleti tesis etme hem de Millî Mücadele'ye insan desteği sağlama çabalarını ön planda tuttuğu görülmektedir. Nitel araştırma yöntemine dayalı gerçekleştirilen bu çalışma, mahkemenin yerel dinamiklerle şekillenen yargı politikalarını anlamak ve mikro tarihçilik perspektifinde alan yazınına değerli katkılar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahz ve Gasb, Firar, Karamağara, Usata iştirak, Yozgat İstiklal Mahkemesi

Traces of The Independence Tribunals in Yozgat: An Evaluation Through The Case of Karamağara (Saraykent)

Abstract

The catalog entries designated IM T-2 and T-3 in the Archives of the Grand National Assembly of Turkey regarding the Ankara Independence Courts shed light on judicial activities in the Yozgat region. The Karamağara (Saraykent) subdistrict, part of the Akdağmadeni District, was one of the settlements where the court was most active. Court records highlight crimes such as desertion, joining the rebels, banditry, and murder. Among the penalties imposed by the court were "thirty to fifty lashes, followed by the recovery of state property from the offender and the transfer of the deserter to the military front to which he belonged." The policy of imposing corporal punishment on deserters and returning them to the front indicates efforts to meet the army's manpower needs during the mobilization period. No cases of espionage or collaboration with the enemy were reported in the Karamağara subdistrict. The court preferred to impose more lenient sentences for desertion offenses compared to other Independence Courts. The death penalty was reserved for exceptional cases or for those who had deserted more than three times. An examination of the nature of the sentences imposed reveals that the Independence Courts prioritized both establishing justice in the region and securing popular support for the National Struggle. Conducted using qualitative research methods, this study aims to understand the court's judicial policies, which were shaped by local dynamics, and offers valuable contributions to the literature from a microhistorical perspective.

Keywords: Looting and seizure, Desertion, Karamağara, Participation in rebellion, Yozgat Independence Tribunal

Giriş

23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla Anadolu'da başlatılan milli bağımsızlık hareketi, daha kurumsal bir yapıya bürünmüştür. İstanbul'un işgal edilmesi ve Osmanlı hükümetinin Ankara'ya tavır alması ise İstanbul ile Ankara arasındaki meşruiyet mücadelesini derinleştirmiştir (Kocatürk, 1973: 45-120; Zürcher, 2024: 156). Asker kaçaklarının had safhaya çıkması ve iç isyanların çoğalması üzerine TBMM, otoritesini pekiştirmek amacıyla 29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu kabul ederek, vatana ihanet suçunu idam cezası kapsamına almış ve söz konusu suçlar için olağanüstü mahkemeler kurulmasını öngörmüştür (Göğülü, 1999: 123; TBMMZC, 1920: 93-101). Yozgat'ta Millî Mücadele Dönemi'nde Çapanoğulları ailesinin öncülük ettiği önemli bir isyan gerçekleşmiştir. İsyân, Ankara Hükümeti'nin bölgedeki otoritesini sarsmış ve bölgede asayişin sağlanması için sert tedbirler alınmıştır (Koç, 2016: 221-242). İsyânın bastırılmasının ardından, suçluların yargılanması ve bölgede disiplinin sağlanması amacıyla Ankara İstiklal Mahkemesi Yozgat'a gönderilmiştir. Ergün Aybars, İstiklal Mahkemeleri adlı eserinde, Yozgat'a gelen mahkemenin başkanlığını Ali Çetinkaya'nın yaptığını ve mahkemenin özellikle isyana karışanlar ile asker kaçaklarına yönelik ağır cezalar verdiğini belirtmektedir (Aybars, 1997: 41, 62, 110, 153). Yozgat İstiklal Mahkemesi üyeleri arasında Mazhar Müfid Kansu (Ahmet Mazhar Kansu), Ethem Fehmi Bey (Arslanlı), Refik Koraltan (Bekir Refik Koraltan), Necip Bey (Mehmed Necip Güven) ve Ziya Hurşit bulunmaktadır. Ayrıca, Abdulhamit Çintan, Ali Saip Ursavaş, Hamdi Aksoy, Mahmut Esat Bozkurt, Mehmet Besim Fazlıoğlu, Mehmet Nusret Sun ve Mehmet Yasin gibi isimler de yer almıştır (Yozgat İstiklal Mahkemesi Karar Defteri, 2023: 9-1-5). Ancak Karamağara nahiyesinde yapılan yargılamalarda mahkeme heyeti Hüseyin Bey (Gökçelik- Elazığ Milletvekili), İhsan Bey (Eryavuz-Cebelibereket-Osmaniye Milletvekili), Cevdet Bey (Mehmet Ali Cevdet Barlas-Kütahya Milletvekili) ve Kılıç Ali'den oluşmuştur (Birinci Dönem Ankara İstiklal Mahkemesi Karar Defteri 1920-1922, 2023: 10).

Yozgat'ta Karamağara nahiyesinin bağlı olduğu Akdağmadeni kazası ile Boğazlıyan, Sorgun gibi kazaların Rum ve Ermeni nüfustan dolayı etnik kompozisyonu, İstiklâl Mahkemelerinin çalışmalarını şekillendiren temel faktörlerden biri olmuştur. Zira 16. yüzyıl kayıtlarına göre Bozok Sancağında 2.145 gayrimüslim nüfus bulunurken, bu sayı 19. yüzyılda önemli dalgalanmalar göstermiştir. Örneğin 1878'de 11.691 olan Ermeni nüfusu, 1893'te 4.731'e düşmüş, 1900'de ise 23.125'e yükselmiştir. 20. yüzyıl başlarında bölgedeki gayrimüslim oranı %22 civarında

seyretmiştir. Bu demografik yapı, özellikle casusluk ve ihanet vakalarının görülmesinde ve mahkemenin yargılamalarında belirleyici rol oynamıştır (Karpaz, 1985).

Karamağara özelinde nitel araştırma yöntemine bağlı olarak tarihsel doküman analizi tekniği ile hazırlanan bu çalışmanın temel amacı, İstiklal Mahkemelerinin Yozgat'taki yargılama faaliyetlerini Karamağara nahiyesi özelinde derinlemesine inceleyerek mahkemenin olağanüstü koşullar altında nasıl bir adalet anlayışı geliştirdiğini ve bu anlayışın meşruiyet temellerini ortaya koymaktır. Çalışma, mahkemenin sadece caydırıcı bir infaz mekanizması olmadığını, aynı zamanda delil yetersizliği, sanıkların sağlık durumu gibi insani faktörleri dikkate alan ve hukuki istikrarı sağlamaya çalışan, yeniden topluma kazandırıcı bir karaktere de sahip olduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma sadece yeni belgeler sunmakla kalmamış, aynı zamanda bu belgelerin yorumlanmasıyla mikro tarihçiliğe ve alan yazınına büyük katkı sunmaktadır. Ayrıca dönemi anlama biçimimizi zenginleştirmeyi ve somutlaştırmayı hedeflemektedir.

1. Literatür Taraması

Mevcut literatürde İstiklal Mahkemeleri genellikle siyasi tarih yönüyle değerlendirilmiştir. Bu çalışmaların büyük çoğunluğu (Aybars, Koçin, Arabacı, Çelik, Karakuş ve Tosun gibi) mahkemelerin hukuki yapısı, TBMM ile olan ilişkileri ve rejim üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Ancak mahkemelerin yerel ölçekteki toplumsal yansımaları eksik bırakılmıştır. Araştırmalar ayrıca "Ankara İstiklal Mahkemeleri ve Şark İstiklal Mahkemeleri" gibi ana unsurlar üzerinden yürütülmüştür. Mahkemelerin bir nahiye, köy ve ya küçük bir yerleşim birimindeki mikro etkileri, halkın bu sürece bakışı ve hatta yereldeki sosyo-kültürel sonuçları yeterince incelenmemiştir. 2023'e kadar TBMM Arşivindeki kayıtların erişime açık olmaması mevcut literatürün belirli kaynaklar ve belgeler etrafında dönmesine yol açmıştır. Yerel hafıza ile resmi belgelerin karşılaştırıldığı çalışmalar oldukça sınırlı kalmıştır. İstiklal Mahkemeleri gibi devasa bir mekanizmayı Karamağara nahiyesi üzerinden okuyup analiz etmek, teorik tartışmaları somut ve yerel verilere indirgemıştır. Bu çalışmadaki bu özgünlük literatürdeki yerel boşluğu doldurmaktadır. Genel literatürde bahsedilmeyen yerel figürler ve vakalar sıradan vatandaşların yargı süreçlerini gün yüzüne çıkararak, mahkemelerin insani ve toplumsal boyutunu zenginleştirmiştir. İstiklal Mahkemelerinin homojen olmayan yapısı literatürdeki mevcut çalışmaların aksine ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmada İstiklal Mahkemeleri gibi makro bir tarihsel

olgu Karamağara nahiyesi örnekleminde mikro ölçekte incelenmiştir.

2. Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemine dayalı tarihsel doküman analizi ve metinsel yorumlama teknikleri kullanılmıştır. Tarihsel doküman analizi tekniği tarihçilerin birincil kaynakları ve diğer kanıtları kullanarak geçmişi araştırmasına ve açıklamasına imkân veren teknikler ile kılavuzlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Garraghan, 1946: 118, 157-158, 168, 261-262, 292; Gottschalk, 1950: 163, 165; McCullagh, 1984: 19-26, 47-48, 85). Araştırmanın verilerini TBMM Arşivinde Ankara 1, İM T-2 ve Ankara 2, İM T-3 rumuzlu kayıtları oluşturmuştur. Belge seçiminde; belgenin doğrudan Karamağara nahiyesi veya bağlı köyleri idari sınırları içindeki olayları veya kişileri konu edinmesi, ilgili dönemdeki (1920-1922) Yozgat, Akdağmadeni eksenli isyan, firar, gasb vb. olaylarının Karamağara'ya yansımalarını içermesi gibi ölçütler uygulanmıştır. Katalog taramasında dijital sistem üzerinden "Karamağara, Saraykent, Akdağmadeni, Yozgat, Maden ile çeşitli köy isimleri" anahtar kelimeleri kombine edilerek tarama yapılmıştır. Burada onlarca dosya üzerinden elde edilen belgelerden doğrudan Karamağara ve idari sınırları içinde kalan yerleşim yerlerinden tespit edilen hadiseler analiz kapsamına alınmıştır. Çalışma iki aşamalı ardışık belge temelli nitel desen içinde kurulmuştur (Creswell, 2009: 21). İlk aşamada ilgili kataloglar üzerinde tümevarımsal tematik çözümleme yürütülmüş; ikinci aşamada bu çözümlemeden elde edilen bilgiler diğer akademik eser ve makaleler ile bütünleştirilerek tarihsel olarak açıklanmıştır. Bu belgelerden elde edilen verilerin analizinde İstiklal Mahkemeleri kayıtlarında geçen suçlamalar kavramsal benzerliklerine göre gruplandırılarak kodlanmıştır. Örneğin askeri firar, mükerrer firar gibi durumlar "Firar Suçları" koduyla; usata iştirak, şekavet ve katl, çetecilik, devlete karşı isyan vb durumlar ise "Usata İştirak, Ahz ve Gasb, Usata İştirak Etmek ve Şekavet ve Katl" koduyla katagorize edilmiştir. Karamağara'da suç ve suçlular tablosunda sunulan istatistiki verilerde tekil kişi sayısı esas alınmıştır. Aynı kişinin birden fazla kayıta geçip geçmediğine mükerrerliği önlemek adına dikkat edilmiştir. Söz konusu kişi tabloda sadece bir kez sayılmıştır. Bilgilerin doğruluğu Ankara ve Yozgat İstiklal Mahkemesi Karar Defterinden doğrulanmıştır. Tablodaki "34" değeri toplam kişi sayısını ifade etmektedir. İstiklal Mahkemeleri hakkındaki TBMM'deki arşiv belgeleri 2023 yılı itibarıyla dijital ortamda herkesin erişimine açılmıştır. Bu çalışma yayınlanmış telif-tetkik eser ve arşiv belgelerinin

incelenmesine dayalı tarihsel bir belge çalışmasıdır. Araştırma kapsamında anket, mülakat ve benzeri bir saha araştırması yürütülmemiş, kişi ve aile bilgilerini zedeleyici durumlardan kaçınılmıştır. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümleri uyarınca çalışmada "Etik Kurul İzni" alınması zorunluluğu bulunmamaktadır.

3. Bulgular

3.1. Milli Mücadele Dönemi'nde Yozgat'ın Durumu

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Yozgat ve çevresinde en büyük sorun, yiyecek sıkıntısı olmuştur. Kıtık ve savaş koşulları, özellikle muhacir ve mülteciler başta olmak üzere, Yozgat halkını oldukça zor duruma düşürmüştür. Yiyecek yetersizliği hem yerel halkı hem de cephedeki askerleri olumsuz etkilemiştir. Muhacir ve mülteciler bölgeye yerleştirilirken, tarım ve hayvancılık yapabilmeleri için devlet tarafından temel ihtiyaçları karşılanmıştır. Ancak elde edilen ürün miktarı oldukça düşüktü. Örneğin, Akdağmadeni'ne yerleştirilen bazı muhacirler, Dâhiliye Nezareti'ne başvurarak aşar vergisi ve tohum borçlarını ödeyemeyecek durumda olduklarını bildirmişlerdir. Yozgat şehir merkezinde yaşayan halk da yiyecek ve temel ihtiyaç maddeleri konusunda ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Bunun yanı sıra, Yozgat genelinde İspanyol gribi gibi salgın hastalıklar da görülmüştür. Siyasi ve demografik açıdan ise eşkıyalık faaliyetleri, halkın güvenliğini tehdit etmiştir. Savaş koşulları nedeniyle birçok yerleşim yeri korunaksız kalmış ve bu durum asayişsizlik olaylarını artırmıştır. Eşkıyalık olaylarında özellikle Ermeni çeteleri öne çıkmaktadır. Asker kaçaklarının da bu tür olaylara karışması, halkın durumunu daha da zorlaştırmıştır. Ermeni çeteleri ve asker kaçakları, düzenledikleri baskınlarla bölge halkına büyük zorluklar yaşatmıştır (Taş, 1987: 60).

Yozgat, Millî Mücadele Dönemi'nde savaş esirlerinin bir kısmının barındırıldığı, geçici sürgünlerin tutulduğu ve 1916'da Sinop ile Diyarbakır'dan nakledilen mahkûmların kalebent olarak tutulduğu bir merkez haline gelmiştir. Bunun nedeni çeşitli yerlerindeki hapisanelerde mahkûm sayısının artması, güvenlik ve sağlık sorunlarıdır (Daşcıoğlu, 2008: 53-76). Yozgat, ayrıca I. Dünya Savaşı yıllarında önemli bir esir kampına da ev sahipliği yapmıştır. 1916'da Yozgat'ın Boğazlıyan ilçesinde kurulan kampta, başta Kut'ül-Amare'den getirilen 129 İngiliz askeri olmak üzere çeşitli milletlerden savaş esirleri tutulmuştur (BOA, H. 23.05.1335, DH, EUM. 5. Şube, 34.30; Gafarov, 2016: 127-129; Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi: Irak-İran Cephesi 1914-1918, 2002: 692; Çapa, 1999: 53, 49-56; ATASE, BDH, K. 3821, D. 14, F. 28). Aynı yıl, geçici olarak

Sinop ve Diyarbakır'dan kalebentlerin nakledilmesiyle bölge sürgün merkezi işlevi görmüştür. Savaşın son yıllarında ise artan vergi uygulamaları halk üzerinde ek yük oluşturmuştur (BOA, DH. ŞFR, Yer No; 203.73; BOA, DH. EUM. 2. Şb, 11.41, 70.33; BOA, DH. ŞFR. 63.46).

Yozgat, Millî Mücadele yıllarında ciddi ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Bölge halkının yaşam standartları, kırsal ve kentsel yerleşimler arasında farklılık göstermekle birlikte, genel olarak oldukça düşük seviyelerde seyretmiştir. Geçim kaynaklarının başında gelen tarım ve hayvancılık faaliyetleri, savaş koşulları nedeniyle en uygun şekilde yapılamamış, bu durum ise üretim hacminde önemli düşümlere yol açmıştır. Elde edilen mahsul ve hayvansal ürünler, ancak temel geçim ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde kalmıştır. Buna karşın, Yozgat ahalisi, TBMM'nin tarımsal üretim ve hayvancılığa ilişkin aldığı tedbirlere uymaya özen göstermiştir. Özellikle cephedeki askerlerin iâşe ihtiyacını karşılamak amacıyla, büyükbaş ve küçükbaş hayvanların sevkıyatı düzenli olarak yapılmıştır (Arslan, 2022: 250-255). Ayrıca, işgal altındaki bölgelerden tahliye edilen yaralı askerlerin tedavi süreçleri Yozgat'taki sağlık birimlerinde yürütülmüştür. Bu uygulamalar, bölge halkının Millî Mücadele'ye verdiği desteğin somut göstergeleri olarak kayda geçmiştir (Taş, 1987: 60-70). Ancak, bölgede destekleyici tutumların yanı sıra, Yozgat'ta Millî Mücadele karşıtı unsurların varlığı da dikkat çekmektedir. Postacı Nazım Olayı ve Çapanoğlu İsyanı gibi gelişmeler, bölgede ulusal hareket aleyhtarı grupların faaliyetlerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu tür olaylar, yerel düzeyde Millî Mücadele'ye yönelik muhalefetin varlığını ve etkinliğini kanıtlayan önemli tarihsel veriler olarak değerlendirilmelidir (Çelik, 2007: 583,584).

3.2. İstiklal Mahkemeleri ve Yozgat İstiklal Mahkemesi

Türkiye'de genellikle "İstiklal Mahkemeleri" hukuki değil siyasi mahkemeler olarak değerlendirilmiştir. Bunun en büyük nedeni; mahkemelerin evrensel hukuk kurallarına göre değil, dönemin siyasi koşulları ve lüzumuna uygun hızlı ve radikal kararlar almış olmasıdır. Bunun için de kendine has kurallar geliştirmiştir. 2023 yılına kadar TBMM arşivinde saklanan belgelerin erişime açılmaması bu mahkemelere bakış açısının hep olumsuz olması sonucunu doğurmuştur. Bu belgelerin TBMM'de saklanmasının nedeni ise; mahkeme üyelerinin hemen hemen hepsinin milletvekilleri arasından seçilmeleridir. Yaklaşık "914 bin" evrak uzun bir zaman diliminde araştırmacıların incelemelerine açılmamıştır (Koçin, 2015: IX). "Konya 2. Dönem İstiklal Mahkemeleri" belgeleri ile "Elcezire İstiklal Mahkemeleri" evrakları Ankara Üniversitesi Türk

İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivinde bulunmaktadır. TBMM arşivinde çalışma izni 1970'ten sonra sadece Ergun Aybars'a verilmiştir. 2020 sonrasında TBMM bu belgelere olan erişimi açmakla kalmamış, elektronik kataloglama ve tasnifini de yaparak araştırmacılara sunmuştur (Arabacı, 2020: 35). Yozgat İstiklal Mahkemesinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı arşivlerinde 37 adet arşiv özel kutusu bulunmakta olup, 664 ve 665 esas numaralı karar defterlerinin tıpkıbasımları iki cilt halinde yayımlanmıştır (Yozgat İstiklal Mahkemesi Karar Defteri, 2023). İstiklal mahkemelerinde kaç kişinin yargılandığı ve suç türlerine göre bölgelere göre verilen cezaların nicelik ve nitelikleri bundan sonraki çalışmalarla daha net ortaya konacaktır.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ülkesinde yaklaşık bir buçuk milyon kişi kayıp, esir veya kaçak durumunda kalmıştır. Ayrıca bozulan devlet otoritesi nedeniyle suç işleme oranında hızlı bir artış yaşanmaktaydı. İstiklal Mahkemelerinin önemli bir üyesi olan Kılıç Ali'ye göre sadece Anadolu'da asker kaçakları 300 bini aşmıştır (Kılıç Ali, 2005: 357). Milli Mücadele'ye giden süreçte insan gücünün çok yetersiz kalması en önemli sorundu (Selek, 1965: 234). Sivil mahkemeler ve divan-ı örfler asayişin sağlanmasını temini ve suçluların yargılanmasında çok yetersiz kalmıştır. İstiklal Mahkemelerinin kurulmasını gerekli kılan en temel sebep asker kaçaklarının önlenmesi, asayiş olayları ve yeni açılan TBMM'nin güç ve otoritesinin tesis edilmesi olmuştur. Millî Mücadele'nin yalnızca dış düşmana karşı yürütülen bir seferberlikten ibaret olmadığı; içeride de yetki, temsil ve meşruiyet ekseninde bir mücadele yaşandığı görülmektedir. Güvenlik meselesinin ise bu süreçte yalnız açık silahlı kalkışmalarla sınırlı kalmadığı da anlaşılmaktadır (Kurutlu, 2025: 447-448). 1920'nin Eylül ayından itibaren devlet ve ordunun maddi ve manevi güç ve yetkisini olumsuz etkileyen unsurlara ve olaylara karşı daha sert önlemler alınması ihtiyacı ortaya çıkmaya başlamıştır. Böylece Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşdü Aras'ın teklifiyle "Firariler Hakkında Kanun" kabul edilmiştir (Tinal, 2001). Bu kanun ile kurulan İstiklal Mahkemelerinin hangi illerde kurulacağı ve özellikle asker kaçakları ve asayiş olayları üzerinde durmuştur;

Madde 1- Muvazzaf ve gönü ile hizmet-i askeriyeye dâhil olub da firar edenler veya her ne suretle olursa olsun firara sebebiyet verenler ve firari derdest ve sevkinde tekasül gösterenler, firarileri ihfa, iâşe ve ilbas edenler hakkında mülki ve askeri kavaninde mevcut ahkam ve inde'l-icab diğer güna mukarrerat-ı cezaiyeyi müstakilen hükm ve tenfiz etmek üzere Millet Meclisi azalarından mürekkeb "İstiklal Mahkemeleri" teşkil olunmuştur. Madde 2- Bu mahkemeler azasının adedi üç olup Büyük Millet

Meclisi'nin ekseriyet-i arasiyle intihab ve içlerinden birisi kendileri tarafından reis ad' olunur. Madde 3- İstiklal Mahkemeleri'nin kararları kat'i olub infazına bilumum kuva-yı müselleha ve gayrı müselleha-i devlet me'murdur. Madde 4- İstiklal Mahkemeleri'nin evamir ve mukerreratını infaz etmeyenler veya infazda teallül gösterenler işbu mahkemeler tarafından taht-ı muhakemeye alınır (İstiklal Mahkemeleri Hakkında Kanun, 1920: sayı: 42).

Böylece Millî Mücadele Dönemi'nin kritik bir evresinde, "Ankara İstiklal Mahkemesi" Birinci TBMM tarafından başta asker kaçaklarını sonrada casusluk, usata iştirak ve gasb gibi yargılanmaları amacıyla 11 Eylül 1920'de çıkarılan "Firariler Hakkında Kanun" kapsamında kurulmuştur (TBMMZC, 1920: 93-101; Karakuş, 2023: 245-247). Birinci Dönem Ankara İstiklal Mahkemesi 7 Ekim 1920 tarihinde göreve başlamış ve "Ankara, Çorum, Yozgat, Kırşehir, Çankırı" gibi illerde yargılamalar yaparak 31 Temmuz 1922 tarihine kadar görevine aralıksız devam etmiştir (TİTE, K14G67B67). Bakanlar Kurulu kararıyla 18 Eylül 1920'den itibaren görevine başlayan mahkeme 1922'ye kadar bu görevi sürdürmüştür. 8 Eylül 1921 tarihinde Başkomutan Mustafa Kemal Paşa "başkomutanlık" yetkisini de üzerine aldıktan sonra İstiklal Mahkemelerinin çalışma ve işleyişi hakkında tek belirleyici unsur olmuştur. O'nun direktifiyle Yozgat İstiklâl Mahkemesi böylece tesis edilmiştir (Kılıç Ali, 1955: 8).

"Yozgat İstiklal Mahkemesi"nin kuruluş gerekçeleri arasında özellikle asker firarları, Koçgiri Aşireti'nin faaliyetleri ve Yozgat isyanları gibi bölgesel güvenlik sorunları öne çıkmaktadır (Çelik, 2007: 569; TİTE, Sıra no:1080, Kutu: 24, Belge no: 77, 01.07.1336 ve Sıra no:116, Kutu: 314, Belge no: 281). Mahkeme heyeti 22 Eylül 1921'de Yozgat'a intikal etmişse de personel yetersizliği nedeniyle yargılama süreçleri 3 Ekim 1921'e ertelenmiştir. Bu ara dönemde, mahkeme evrak kayıt sisteminin oluşturulması ve firari askerlerin tespiti gibi hazırlık faaliyetleri icra edilmiştir. Yargı yetkisinin kapsamına ilişkin önemli bir gelişme, 6 Aralık 1921'de Başkomutanlık emriyle Niğde kazasının mahkemenin yargı çevresine dâhil edilmesi olmuştur. Bu karar, daha önce hiçbir istiklâl mahkemesinin yetki alanında bulunmayan Niğde'nin idari statüsündeki belirsizliği gidermiştir. Mahkeme, çalışmalarına başladıktan sonra Kasım 1921'de yayınladığı bir tamimle hem ülkenin içinde bulunduğu durumu izah etmiş, hem de yargı yetkisinin kapsamını belirlemiştir. Özellikle asker kaçaklarına yönelik on günlük bir iade-i teslim mühleti tanınmıştır. Mahkemenin yazışma kayıtları incelendiğinde, büyük ölçüde firari askerlerin tespiti ve bunlara ilişkin bilgilerin ilgili birimlerden talep edilmesi konularını içerdiği görülmektedir. Mahkemenin görev

tanımı içerisinde Tekâlif-i Millîye Emirlerinin uygulama süreçlerinin denetimi de yer almaktaydı. Ancak Konya İstiklâl Mahkemesi'nde olduğu gibi, Yozgat İstiklâl Mahkemesi de seyahat masraflarının karşılanması konusunda mali sıkıntılar yaşamış ve bu sorunun çözümü için diğer mahkemelerle müştereken Başkomutanlık Makamına müracaat etmiştir (Yozgat İstiklal Mahkemesi Beyannamesi, T-13,6/26; Yozgat İ.M., T-13 Dosya: 1/2, 1/3, 6/13, 14-16, 19-22, 24, 21-29).

İstiklâl Mahkemeleri içinde Yozgat geneli ve Karamağara nahiyesi özelinde dikkat çeken bir husus, asker firarileri, usata iştirak ve düşmanla iş birliği suçlarına verilen cezalarda göreceli bir yumuşaklık gözlemlenmesidir. Bu kapsamda mahkeme, genellikle 5 ila 15 yıl arasında değişen kürek cezaları ile 20 ile 100 değnek darbi cezalarına hükmetmiş, idam kararlarını ise istisnai durumlarda uygulamıştır. Mahkemenin yargı yetkisine giren diğer suç tipleri arasında hırsızlık, şiddet eylemleri ve kamu görevlilerine yönelik saldırılar öne çıkmaktadır. Mahkemenin ceza politikaları incelendiğinde askerî disiplini ihlal eden ancak şiddet içermeyen vakalarda, failerin ordu birliklerine iadesi yönünde karar alınmıştır. Özellikle cinayet ve ağır şiddet içeren suçlarda idam cezası uygulanmıştır. Asker kaçaklarına yönelik standart uygulama, darp cezasının ardından cepheye sevk olarak belirlenmiştir. Osmanlı tebaası iken düşman saflarına geçen Rum kökenli bireyler hakkında vatana ihanet kapsamında mutlaka idam kararı verilmiştir. Bu durum, mahkemenin milli güvenliği tehdit eden eylemlere karşı sıfır tolerans politikasını yansıtmaktadır. Mahkemenin yargı faaliyetlerinde isyan ve ayaklanma davaları özel bir ağırlık taşımıştır. Bu kapsamda; Ölümle sonuçlanmayan veya cinsel saldırı içermeyen vakalarda 3-15 yıl arası kürek cezası ve sürgün uygulanmıştır. Suçun niteliği ve ağırlığına göre farklılaşan cezai müeyyideler belirlenmiştir (664 No'lu Yozgat İstiklal Mahkemesi, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları No.: 1, Ankara, 2023: 10/1, Karar Numaraları, 8, 11, 16, 22, 28, 29, 140, 354, 361, 371, 373, 374, 400,402,407,509, IV-13, b-2, No: 1,84, 88-89,100111, 112, 195. Mahkeme No: 30-31, 99, 125, 135, 136, 275, 317, 330, 331, 468. 479, 501, 780).

Mahkeme heyeti, 1922'ye kadar yargı yetkisini kullanmaya ve çalışmalarına devam etmiştir. Bu süreçte mahkeme hem adli hem de idari yetkileri bünyesinde barındıran karma bir yapı sergilemiştir. 3 Ekim 1921'den 3 Ağustos 1922'ye kadar geçen süre içerisinde toplam 2.482 karar alan mahkeme, bu dönemde çeşitli suçlardan dolayı 268 kişiyi cezalandırmıştır. Nef' ve ceza itibarıyla toplam 7217 kişi beraat ederken, 1479 müeccel idam, 21 nakdi ceza, 54 tebid (uzaklaştırma), 48 ikamete memur, 478 hapis ve darp, 312 muvakkat kürek

ve 56 müebbet kürek cezaları verilmiştir. Cürüm itibariyle ise mahkeme toplam 166 idam, 26 fiili şeni (ırza geçme), 54 rüşvet ve görevi suiistimal, 215 muhtelif cürüm, 46 ahval-i aidiye-i şahsi, 23 casusluk, 145 şekavet, 754 firar, 118 hıyanet-i vataniye cezası vermiştir (Aybars, 1997: 41, 62, 110, 153, 178). Bu süreç, mahkemenin bölgede düzeni sağlamak ve suçluları adalete teslim etmek için yoğun bir çaba harcadığını göstermektedir. Mahkeme, Yozgat'a geldikten sonra hızlı bir yargılama süreci başlatmış ve isyana katılanların yanı sıra, bölgedeki asayişsizliğe yol açan diğer unsurları da cezalandırmıştır. Mahkemenin verdiği idam kararları çok az görülmeyle birlikte dönemin şartları içerisinde caydırıcı bir etki yaratmıştır. Ahmet Nedim Servet Tör, *İstiklal Mahkemeleri* adlı çalışmasında, Yozgat'ta yapılan duruşmalarda Celal Bayar'ın da savcı olarak görev yaptığını ve mahkemenin yerel halk üzerinde büyük bir etki bıraktığını ifade etmektedir (Tör, 1957: 89-92).

3.3. İstiklal Mahkemeleri Belgelerinde Karamağra'da Suç ve Suçlular

TBMM Arşivinde Ankara İstiklal Mahkemeleriyle ilgili Ankara 1 İM T-2 ve Ankara 2 İM T-3 rumuzlu katalog kayıtlarında Yozgat ile ilgili mahkeme belgeleri incelendiğinde Yozgat İstiklâl Mahkemesinin, Yozgat genelinde işlenen çeşitli suçlara bakmakla görevlendirildiği görülmüştür. Başta Tekâlif-i Millîye Emirlerinin uygulanmasını denetlemek olmak üzere, küçük çaplı asayiş olayları, kaçakçılık ve asker kaçakları gibi suçlar, Akdağmadeni Kazasına bağlı Karamağra nahiyesinde (şimdiki Saraykent ilçesi) sıkça görülen suçlar arasında olmuştur. Mahkeme, bu tür suçlara diğer İstiklâl Mahkemeleri'ne kıyasla daha hafif sayılabilecek cezalar vermiştir. Genellikle "otuz veya elli değnek darbıyla eşyayı miriyeden noksanı var ise kendisinden tazminiyle lüzum olan cepheye sevk, gıyaben beraet ile sebep-i ahire mebni mevkuף değilse ihla-yı sebil, yirmi değnek darbıyla ba'de't-terhis on iki ay hidemât-ı şakkada istihdam" cezaları uygulanmıştır. İşlediği suç itibariyle dosyası ve tüm evrakları ile birlikte daha ayrıntılı olarak araştırılıp yargılama işleminin daha düzgün yapılması amacıyla Yozgat İstiklal Mahkemesine sevk edilenler de olmuştur. Asker kaçakları ise diğer İstiklâl Mahkemeleri'nde olduğu gibi Yozgat genelinde değnek cezası verilerek cepheye geri gönderilmesi şeklinde tezahür etmiştir. Yozgat ili genelinde Osmanlı vatandaşiyken düşman saflarına katılan Rum asıllı kişilere ise idam cezası uygulanmıştır. Karamağra nahiyesinde ve buraya bağlı köylerde idam cezasına rastlanmamıştır. Özellikle öldürme ve saldırı suçları işleyenler de olmamıştır. Mahkeme bölgede düzeni sağlamak, adaleti tesis etmek ve halkı tedirgin etmeden

orduya asker temini için dikkatli davranarak, suçlulara hafif cezalar vermiştir.

Tablo. 1: Ankara 1 İM T-2 ile Ankara 2 İM T-3 Rumuzlu Katalog Kayıtlarına Göre Karamağra'da Suç ve Suçlular

Yer	Suçun Türü (Nev-i Cürüm)	Yargılanan Kişi Sayısı	
KARAMAĞARA		Katalog	
		Ankara 1 İM (T2) Katalođu	Ankara 2 İM (T3) Katalođu
KARAMAĞARA	Firar	16	1
KARAMAĞARA	Mükerreren firar	13	
KARAMAĞARA	Usata iştirak eylemek	1	
KARAMAĞARA	Ahz ve gasb ile usata iştirak etmek	2	
KARAMAĞARA	Şekavet ve Katl		1
KARAMAĞARA	Toplam Suç Türü: 5	Toplam: 34	

Not: Tablodaki sayılar mükerrer kayıtlar elendikten sonra tekil kişi sayılarını göstermektedir.

Tablo 1' de Karamağra'daki suç ve suçlular incelendiğinde; Karamağra özelinde toplam 5 farklı suç türü altında 34 kişinin yargılandığı görülmektedir. Bu suçlar arasında oransal açıdan en dikkat çekici yoğunluğu askerlik veya görev yerinden kaçmayı ifade eden 'firar' ve asayiş düzenini sistematik olarak ihlal eden 'mükerreren firar' vakaları oluşturmuştur. Ankara 1, İM (T-2) kataloğunda 16, Ankara 2, İM (T-3) kataloğunda ise 1 firar olduğu için toplamda 17 firar suçu işleyen tespit edilmiştir. Bölgedeki firar suçu dağılımı sadece bireysel kaçışlarla sınırlı kalmamıştır. Usata iştirak etmek (asilere katılma) ve 'ahz ve gasb (zorla almak ve yağma)' gibi doğrudan kamu düzenini ve otoritesini hedef alan kolektif nitelikli eylemleri de etkilediği söylenebilir. Diğer yandan kataloglar arasındaki verilerin dağılımı metodolojik açıdan incelendiğinde suçlar ve yargılananların çoğunun "Ankara 1, İM (T-2)" rumuzlu kataloğunda kayıtlı olduğu görülmektedir. "Ankara 2 İM (T-3)" rumuzlu kataloğunda ise sadece bir firar ile ağır ceza gerektiren bir "şekavet ve katl (haydutluk ve adam öldürme)" vakasının olduğu görülmektedir. Bu durum karamağra'daki suç olgusunun dönemin sosyopolitik istikrarsızlıklarından kaynaklanan firar ve eşkıyalık ekseninde şekillendiğini ortaya koyarken, aynı şekilde farklı arşiv kayıtlarının

aynı yere dair asayiş kayıtlarını tamamlar nitelikte veya farklılaşan odaklarla verdiğini göstermektedir.

3.4. İstiklal Mahkemeleri Belgelerine Göre Karamağara Nahiyesinde (Saraykent) Firar Suçları

Yozgat'ın Akdağmadeni Kazasına bağlı Karamağara (Saraykent) nahiyesi ile bu nahiyeye bağlı Sarayözü ve Dedefakılı karyelerinde Kutubekiroğulları, Abbasoğulları, Kartaloğulları, Karamağaralıoğulları, Madenlioğulları, Yürekoğulları, Süleymanoğulları ve Değirmencioğulları lakaplı ailelerden toplam 17 kişi "firar, 13 kişi Mükerreren firar, 2 kişi Ahz ve gasb ile usata iştirak etmek, 1 kişi Usata iştirak etmek ile 1 kişi de Şekavet ve katl" suçundan dolayı İstiklal Mahkemesince değişik cezalara çarptırılmıştır. Bu sayıya mahkemede firar suçundan yargılamalarına devam edilip yargılamaları sürenler, başka illerden buraya gelip burada oldukları tespit edilerek tutuklanmaları ve yargılanmaları istenilenler dâhil değildir. Ayrıca diğer bölgelerdeki İstiklal mahkemeleri tarafından suçlu bulunup firar eden kişiler için Yozgat'a bildirilen birçok suçlunun yargılamaları memleketleri Yozgat olduğu için burada yapılmıştır. Mahkemece suçlu bulunanlara; eli değnek darbıyla eşyayı miriyeden noksanı var ise kendisinden tazminiyle lüzum olan cepheye sevk; Otuz değnek darbıyla eşyayı miriyeden noksanı var ise kendisinden tazminiyle lüzum olan cepheye sevk ve Evrak aidiyet kararı itibariyle takımıyla birlikte Yozgad İstiklal Mahkemesine gönderilmesi, Gıyaben beraet ile sebep-i ahere mebnî mevkuף değilse ihla-yı sebîl, Yirmi değnek darbıyla ba'de't-terhis on iki ay hidemât-ı şakkada istihdam cezaları verilmiştir. Firar ettiği anlaşılan ancak tutuklanamayanların mahkemeleri gıyabında görülmek üzere ertelenmiştir. Firara sebebiyet verenler genellikle serbest bırakılmıştır. Yargılamalar ve bu yargılamalar sonucunda verilen cezaların bulunduğu Ankara 1,2, İM (T-2, T-3) rumuzlu katalog kayıtları incelendiğinde, suçun türü, karar ve esas numaraları, köy/memleket bilgileri, ad, baba adı, aile/sülale adı ve verilen ceza gibi unsurlar dikkat çekmektedir. Aile ve sülale adlarının kayıtlara düşülmüş olması, toplumsal hafıza ve sorumluluk bağlamında kolektif kimliklerin resmî belgelere nasıl yansıdığını göstermektedir. Bu kayıtlar, Milli Mücadele sürecinde ve Cumhuriyet'e giden yolda bu belgeler, mahkemenin taşradaki işleyişini anlamak açısından önemli birincil kaynaklar sunmaktadır.

Karamağara nahiyesi merkezinde ve bağlı köy-mahallelerinden (Sarayözü ve Dedefakılı karyelerinde) suç işleyenlerle ilgili mahkeme ve yargılama örnekleri şu şekilde gerçekleşmiştir; Karamağara merkezde ikamet eden Kutubekiroğulları ailesine mensup Ali oğlu Bekir, Abbasoğulları ailesinden İbrahim oğlu İsmail ile

Mehmed oğlu Mahmud ve Kartaloğulları ailesine mensup Ali oğlu Mustafa mükerreren firar suçu işlemekten dolayı mahkemenin R. 05/03/1337 ve M3 Mart 1921 tarihli kararıyla "Elli değnek darbıyla eşyayı miriyeden noksanı var ise kendisinden tazminiyle lüzum olan cepheye sevk" cezasına çarptırılmıştır (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), 15.337.1.1., Karar no 337, Esas no: 591, 516). Bu kişiler için askerlik vazifelerinde bağlı oldukları Ankara Kumandanlığı, Tevkifhane-i Askeriye Müdüriyeti mahkeme tarafından resmi yazılar gönderilerek bu kişilerin tutuklandıkları bildirilmiştir (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), 16.324.2.7., Karar no 337, Esas no: 591). Mahkeme heyetinin verdiği kararlar ve uyguladığı cezalarda bölge insanının Milli Mücadele'ye ve vatan savunmasına karşı hassasiyetini ön plana alarak hafif cezalar vermeyi tercih ettiği değerlendirilebilir. Ayrıca bu kararların caydırıcılığı arttırması temelinde dikkatli davrandığı görülmektedir.

Karamağara'da ikamet eden Karamağaraoğulları ailesine mensup İsmail oğlu Nuri, firar suçu işlediğinden dolayı mahkemece R. 05/03/1337-M. 5 Mart 1921 günü yargılanarak "otuz değnek darbıyla eşyayı miriyeden noksanı var ise kendisinden tazminiyle lüzum olan cepheye sevk" cezası almış olup, Ankara Kumandanlığı, Tevkifhane-i Askeriye Müdüriyetine de bildirilmiştir (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), 16.324.2.7., Karar no 337, Esas no: 591). Yürekoğulları ailesinden Ali oğlu Mustafa ise mahkemece R.12/21/1336-M.21 Aralık 1920 günü "Otuz değnek darbıyla esliha ve eşyasından noksan var ise kıtasınca kendisinden tazmini suretiyle kıtasına sevk" cezasına çarptırılmıştır (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), 37.2.26., Karar no 337, Esas no: 591). Karamağara'da Madenlioğullarından Ömer oğlu Şevket ise mahkemenin R. 05/03/1337-M. 5 Mart 1921 günü yargılamasında firar suçundan mahkemesinin devamına karar verilerek, durumu Ankara Kumandanlığı, Tevkifhane-i Askeriye Müdüriyetine de bildirilmiştir (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T2), 15.337.1.1., Karar no 337, Esas no: 591, 516). Tutuklanan firarilerin isim listesi ve kaçınıcı kez firar ettikleri gibi durumları ve haklarında verilen kararlar Ankara 1 numaralı İstiklal Mahkemesine bildirilmiştir (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), 16.324.3.2., Karar no 337, Esas no: 591). Burada mahkeme heyeti firarileri askeri cepheye geri sevk ederek, savaş ortamında en önemli unsur ve ihtiyaç olan insan faktörünü ön plana aldığı değerlendirilebilir. Ayrıca firar suçu, yalnızca askerî bir kayıp olarak kavranmamış; cephe gerisini, kırsal düzeni ve devlet otoritesini zedeleyen daha geniş bir güvenlik meselesi olarak ele alınmıştır. Hatta firar, eşkıyalık gibi dağınık silahlı hareketlilik karşısında mahkemelere düzen kurucu bir işlev yüklenmiştir. İstiklal Mahkemeleri bu yönüyle kamu düzeni ile cephe güvenliğinin tesisi

bakımından tarihsel bir zorunluluk olarak kavranmıştır. Böylece ortaya çıkan tablo, Ankara İstiklal Mahkemesi'nin başlangıçta yalnızca suç kovuşturan bir organ değil, savaş sonrasında zayıflayan toplumsal ve idarî yapının yeniden tahkim edilmesine yönelik kritik bir eşik olarak işlev görmüştür (Tosun, 2017: 1-2, 88-89; Aslan ve Dündar, 2014: 27-29)

Başka il ve kazalardan Karamağara'ya gelen asker kaçakları için Yozgat İstiklal Mahkemesi ayrıca mesai harcamıştır. Ankara 1 İM (T-2) rumuzlu katalog kaydına göre Yozgat İstiklal Mahkemesi 21 Ekim 1921 günü Ankara'nın Bâlâ kazasına bağlı Kamışlıbâlâ, Kamışlızır, Davdanlı, Bağçekaradalak, Hasanoğlan, Derekişla, Belçarsak, Karahamzalı karyeleri ile Koçhisar'ın Sadıklı; Yozgat'a bağlı Akdağ kazasının Karamağara nahiyesi; Mağnisa'nın Alaybeyi karyesinden gelip Karamağara'da bulunan firariler için "otuzar değnek darblarıyla kıtalarına sevkine" kararı vermiştir. Bu firarilerin yanlarında getirdikleri silah ve diğer devlet mallarının kendilerinden tazmin edilmesi de istenmiştir. Bu firarilerden ikinci kez firar edenler Elcezire cephesine gönderilmiştir. Burada bir defadan fazla firar etmiş olanların uzak uzak yerlere gönderilmelerinin nedeni verilen cezanın caydırıcılığını arttırmak olmuştur. Çorum'un Alaca kazasının Elicecek karyesinden Osman oğlu Gaffur ile birlikte dört kişi hastanede oldukları için haklarında "kesb-i afiyet ettiklerinde muhakemelerinin icrasına ve cümlenin esliha ve eşyayı miriyelerinden noksan var ise kendilerinden ahz ve tazminine" oy birliği ile karar verilmiştir (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), 4.31.1.2., Karar no: 56). Bu firariler Karamağara nahiyesinde suç ve suçlular tablosuna dâhil edilmemiştir.

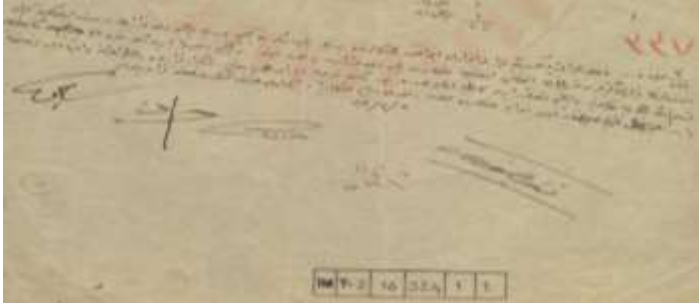
Bâlâ'nın Kamışlıbâlâ karyesinden İsmail oğlu Hasan ve Süleyman oğlu Hacı, Ali oğlu Haydar, Hasan oğlu Tayyar, Kamışlızır karyesinden Hasan oğlu Hüseyin, Alişan oğlu Tahir, Davdanlı karyesinden Osman oğlu Sadullah, Tellihabey'in, Ahmed oğlu Hacı, Bağçekaradalak karyesinden Zeynel oğlu Mustafa, karyeden Yusuf oğlu Veli, Mehmed oğlu Kerim, Hasanoğlan karyesinden Said oğlu Osman, Sofular karyesinden Hürşid oğlu İsmail, karye-i mezkûreden İsmail oğlu Mevlüd, Haydar oğlu Rüstem, Derekişla karyesinden İzzet oğlu Osman, Hüseyin oğlu Osman, Belçarsak karyesinden Osman oğlu Abbas, Musa oğlu İbrahim, Karahamzalı karyesinden Derviş oğlu Abdullah, Ahmed oğlu Mehmed, Süleyman oğlu Yusuf, Ahmed oğlu Durmuş, Koçhisar'ın Sadıklı karyesinden Ahmed oğlu Mustafa, Akdağ'ın Karamağara karyesinden Ali oğlu Mustafa, Mağnisa'nın Alaybeyi Mahallesi'nden Hacı oğlu Ali'nin birinci firarları ise de kendileri derdest suretiyle getirilmiş oldukları inde'l-muhakeme vaki' olan ikrar ve

itiraflarıyla anlaşıldığından otuzar değnek darblarıyla kıtalarına sevkine ve Bâlâ'nın Davdanlı karyesinden Tahir oğlu Cemal, Bağçekaradalak karyesinden Zeynel oğlu Mustafa, Hasan oğlu Mevlüd, Haydar oğlu Emrullah, Arif oğlu İbrahim nam eşhasın ikinci firarları olduğuna binaen bunların otuzar değnek darbıyla Elcezire Cephesi'ne gönderilmelerine ve Davdanlı karyesinden Mustafa oğlu Abbas, Kurbağı? karyesinden Arif oğlu Süleyman, Karahamzalı karyesinden Mehmed oğlu Battal, Alaca'nın Elicecek karyesinden Osman oğlu Gaffur nam dört neferin hastanede buldukları anlaşıldığından kesb-i afiyet ettiklerinde muhakemelerinin icrasına ve cümlenin esliha ve eşyayı miriyelerinden noksan var ise kendilerinden ahz ve tazminine müttefikan karar verildi. Mahkeme-i Ali: Kılınç Ali, Hüseyin, İhsan.

Ankara 2 İM (T-3) rumuzlu katalog kayıtlarına göre Karamağara Nahiyesinde Değirmencioğulları ailesine mensup Salih oğlu İsmail isminde bir kişi firar suçu işlediğinden dolayı R. 25/05/1341-M. 25 Mayıs 1926 tarihinde mahkemece yirmi sekiz değnek darp ve askerlik görevi bittikten sonra on iki ay kamusal işlerde zorunlu çalışma cezasına (Yirmi değnek darbıyla ba'de't-terhis on iki ay hidemât-ı şakkada istihdam) cezasına çarptırılmıştır (TBMM Arşivi, Ankara 2 İM (T-3), Karar no: 512, Esas no: 2013).

Yozgat İstiklal Mahkemesi R. 05/03/1337-M. 5 Mart 1921 günü yaptığı yargılamada toplam 22 firari hakkında hüküm vermiştir. Bunlardan birinin birinci, sekizinin ikinci ve birinin üçüncü defa firar ile tutuklandıkları gerek ifadelerinden ve gerek künyelerindeki açıklamalardan anlaşılmıştır. Bunlar arasında birinci defa firar eden bir nefere otuz ve ikinci defa firar eden sekiz nefere elli değnek darbıyla gerekli olan cepheye sevklerine ve üçüncü defa firar eden İsmail oğlu Haydar'a yüz değnek darbıyla uzak cepheye sevkine ve tekrar firarında derhal idamına ve eşyayı miriyelerinden (yanlarında bulunan çalıntı devlet malı) noksan var ise tazminine ve hal-i firarda (halen) bulunan on nefer ile hastanede bulunan bir neferin yargılanmasının devamına, Şakir oğlu Hasan'ın muhakemesinin askıya alınmasına (ta'likine) karar verildiği 2/512 numaralı evrakından anlaşılmıştır. Bunlardan bir kişi ile hastanede olanlardan on firarinin mahkemelerine devam edilmesi ve ilgili askerlik birimlerine sevklerine ve bazılarının da tekrar firar etmeleri halinde derhal idam edilmesine karar verilmiştir (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), 16.324.1.1.,

Karar no 337, Esas no: 591). Burada mahkeme hayati idam cezasını en son çözüm veya yöntem olarak değerlendirmiştir.

3/516 numara: tarihli evrak ile gönderilen firari efradın icra kılınan muhakemelerinde birinin birinci, sekizinin ikinci ve birinin üçüncü defa firar ile derdest edildikleri gerek ifadelerinden ve gerek künyeleri meşruhâtından anlaşılmiş olduğundan merkurmandan birinci defa firar eden bir nefere otuz ve ikinci defa firar eden sekiz nefere elli değnek darbıyla lüzum olan cepheye sevklerine ve üçüncü defa firar eden İsmail oğlu Haydar'a yüz değnek darbıyla uzak cepheye sevkine ve tekrar firarında derhal idamına ve eşyayı miriyelerinden noksan var ise tazminine ve hal-i firarda bulunan on nefer ile hastahane de bulunan bir neferin devam-ı muhakemelerine ve Şakir oğlu Hasan'ın muhakemesinin ta'likine karar verildi. 5/3/37 Heyet-i Hakime: Cevdet / Hüseyin / İhsan (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), 16.324.1.1., Karar no 337, Esas no: 591; Birinci Dönem Ankara İstiklal Mahkemesi 1920-1922, 2023, s. 357).

Bu firarilerin Keskin Köprü karyesinden Alemdaroğulları'ndan Halil oğlu Ruşen; Keskin Abalı (Arab) karyesinden Battaloğulları'ndan Raşid oğlu Battal ile Duloğulları ailesinden Şakir oğlu Hasan; Keskin Mahmadlızir karyesinden Timurcuoğulları'ndan Halil oğlu İbrahim; Keskin Mahmadlızir karyesinden Sipahioğulları'ndan Hamza oğlu Mustafa; Keskin Karalı karyesinden Abbasoğulları'ndan Mustafa oğlu Şakir; Keskin Mahmadlızir karyesinden Sipahioğulları'ndan Ali oğlu Musa; Keskin Mahmadlızir karyesinden Arpacioğulları'ndan Osman oğlu Kamil; Keskin Köpekçili (?) karyesinden Mehmed oğlu İsmail; Keskin Halifeli karyesinden Mehmedoğulları'ndan Ali oğlu Bilal; Keskin Mahmadlızir karyesinden Sipahioğulları'ndan Ahmed oğlu Mehmed; Keskin Arab karyesinden Battaloğulları'ndan Kahraman oğlu Osman; Keskin Kavurgalı karyesinden İsmailoğulları'ndan İsmail oğlu Haydar; Keskin [Akdağmadeni] Karamağara karyesinden Madenlioğulları'ndan Ömer oğlu Şevket; Keskin [Akdağmadeni] Karamağara karyesinden Kutubekiroğulları'ndan Bekir oğlu Ali; Keskin

(Akdağmadeni) Karamağara karyesinden Kartaloğulları'ndan Ali oğlu Mustafa; Keskin [Akdağmadeni] Ozan karyesinden Gariboğulları'ndan Hasan oğlu Salih; Keskin (Akdağmadeni) Karamağara karyesinden Karamağaralioğulları'ndan İsmail oğlu Nuri; Keskin (Akdağmadeni) Erik karyesinden Musaoğulları'ndan Musa oğlu Hüseyin; Keskin [Akdağmadeni] Karamağara karyesinden Abbasoğulları'ndan İbrahim oğlu İsmail ve Keskin (Akdağmadeni) Karamağara karyesinden Abbasoğulları'ndan Mehmed oğlu Mahmud olduğu anlaşılmiştir (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), 16.324.1.1., Karar no 337, Esas no: 591).

Karamağara nahiyesi ve diğer köylerde firar ve mükerrer firar suçlarına karşı verilen cezalar ve uygulama örneklerinden hareketle Mahkemenin sadece caydırıcılık değil aynı zamanda üretkenliği de hedefleyen bir mantıkla görevini icra ettiği değerlendirilebilir. Nitekim Mahkemenin verdiği en yaygın ceza olan "hidemât-ı şakkada istihdam" (angarya işlerde çalıştırma), firarileri hem cezalandırmak hem de cephe gerisinde zorunlu emek olarak kullanarak ordunun lojistik ve inşaat ihtiyaçlarına katkı sağlamayı amaçlamıştır. Mahkemenin verdiği kararlar ayrıca İstiklâl Mahkemelerinin sadece siyasi değil, aynı zamanda ağır bir asker kaçığı sorununu çözmekle görevli, hızlı ve örnek teşkil edecek kararlar alan olağanüstü yargı organları olduğunu ortaya koymaktadır. Bu pratikler, Türkiye'nin kuruluş sürecinde, varlığı tehlikeye girmiş bir ulusal ordunun ayakta kalma mücadelesinde hukukun, disiplin sağlama ve toplumsal seferberliği zorunlu kılma aracı olarak nasıl işlev gördüğünün çarpıcı bir örneği olmuştur. Ayrıca yargısal süreçlerde hakikatin kendiliğinden ortaya çıkmadığını, tersine ikrar, ifade, soruşturma ve hüküm ilişkisi içinde kurulduğunu vurgulayan değerlendirmelerle, faili tasnif eden, davranışı düzenleyen ve norm üreten modern ceza mantığını görünür kılan kavramsallaştırmalar birlikte düşünüldüğünde, mahkemenin yalnızca ceza veren bir merci olarak kavranmasının yetersiz kaldığı değerlendirilmelidir.

3.5. İstiklâl Mahkemeleri Belgelerine Göre Karamağara (Saraykent)'da "Usata İştirak, Ahz ve Gasb, Usata İştirak Etmek ve Şekavet ve Katl" Suçları

İstiklâl Mahkemelerinin birinci dönem kararlarında egemenlik meselesinin yalnız cephe hattında değil, temsil ve bağlılık düzleminde de kurulduğunu göstermektedir. Düşmanla müzakere, yabancı istihbaratla temas ve düşman ordusuyla fiilî iş birliği, aynı tarihsel mantığın farklı tezahürleri olarak görülmektedir. Bu mantıkta "Usata İştirak, Ahz ve Gasb,

Usata İştirak Etmek ve Şekavet ve Katl" suçlarını işleyenler yalnız bireysel suç işleyen kişi olarak değil, millî egemenliğin aleyhindeki kutba yerleşen bir siyasal aktör olarak tarif edilmiştir. Düşman egemenliğine siyasal eklemlenme, mahkemenin siyasal sadakatsizliği en sert biçimde egemenlik devri meselesi üzerinden tanımladığını göstermektedir. Mahkeme, yalnız sonuç doğurmuş eylemleri değil, bilgi temini, asilere katılımı, gasb ve şekavet ile haber ulaştırma kapasitesi ile isyan edenleri koruyup kollayanları cezai değerlendirme nesnesine dönüştürmüştür. Böylece bu tür suçlar savaş alanının gerisindeki fakat savaşın sonucunu etkileyebilecek bir faaliyet olarak değerlendirilmiştir. Karamağara nahiyesinde usata iştirak, gasb, şekavet ve katl suçları sembolik ve söylemsel olmaktan çıkarak siyasal eklemlenmeye dönüşme imkânı bulamamıştır. Karamağara nahiyesi ve bağlı köylerinde "usata iştirak etmek, ahz ve gasb ve şekavet ve katl" suçlarını işleyenler için yargılama işlemi ve verilen cezalar şu şekilde gelişmiştir;

Karamağara nahiyesine bağlı Sarayözü karyesinde Hasan oğlu İbiş, mahkemenin R. 13/10/1337-M. 13 Ekim 1922 tarihinde yaptığı yargılama sonucunda "Ahz ve gasb ile usata iştirak etmek" suçuyla yargılanmış ve "Evrak aidiyet kararı itibariyle takımıyla birlikte Yozgat İstiklal Mahkemesine gönderilmesi" kararı verilmiştir. İlginin durumuyula ilgili olarak Kırşehir Şubesi, Dişikitli Mehmed, Takip Müfrezesi Kumandanlığına resmi yazı yazılmıştır. Aynı köyde Süleymanoğulları ailesinden Musa oğlu Süleyman için de aynı şekilde karar verilmiştir (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), Karar no 733, Esas no: 844). Dedefakılı karyesinden Monla Osman isimli bir kişi usata iştirak eylemek suçundan dolayı yargılanmış ve evraklarının Yozgat İstiklal Mahkemesince bizzat incelenmesi için Yozgat'a gönderilmiştir (TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), Karar no 733, Esas no: 986). "Usata İştirak ve Ahz ve gasb ile usata iştirak etmek" Suçlarından dolayı yargılanan bu kişilerin dosyaları Yozgat İstiklal Mahkemesi tarafından bizzat Yozgat'ta incelemeye alınarak, soruşturma ve tahkikatları burada devam ettirilmiştir. Usata iştirak suçlarındaki yargılamaların genellikle tevkif edilmeden evraklarının korunması şeklinde sonuçlanması dikkat çekmektedir.

Ankara 2 İM (T3) rumuzlu katalog kayıtlarına göre Karamağara Nahiyesinde Molla Ömer isminde bir kişi "şekavet ve katl" suçu işlemek suçuyla mahkemece yargılanmıştır. Bu kişinin verdiği ifade mahkeme heyetini ikna etmiş olacak ki M. 13/01/1926 tarihinde mahkemece eğer hakkında başka bir tutukluluk hali yoksa serbest bırakılmasına (giyaben beraet ile sebeb-i ahare mebni mevkuf değilse ihla-yı sebil) karar verilmiştir (TBMM Arşivi, Ankara 2 İM (T-3), Karar no

21, Esas no: 9/926). Bu uygulama, olağanüstü dönem mahkemesi olmasına rağmen, hukukun temel prensiplerinden biri olan "özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlerin gözaltı süresinden mahsup edilmesi" ilkesine riayet edildiğini göstererek, mahkemenin keyfiliğin ötesinde bir hukuki yöntem oluşturma çabasını yansıtmaktadır.

Sonuç

Millî Mücadele Dönemi'nde Yozgat'ın Karamağara nahiyesi ve bağlı köylerinde yargılama görevini yerine getiren Yozgat İstiklal Mahkemesinin yargılama ve uygulamaları, savaş koşullarının hukuk mekanizmaları üzerindeki dönüştürücü etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Mahkemenin suçlara yaklaşımı, basit bir cezalandırmadan ziyade, çok boyutlu ve stratejik bir karakter taşımaktadır. Mahkemeler için genel yargı olarak, "temyizsiz yapı, geniş takdir alanı ve vicdanî kanaat vurgusu" ile "siyasal bağlam ile şüphe, delil ve hüküm arasındaki ilişkinin somut dosyalarda aldığı biçimler" şeklinde eleştiriler olsa da mevcut araştırmalar ile bu kanaatler sınırlı kalmıştır. Mahkeme, özellikle en yaygın suç olan asker kaçaklığı (fırar) karşısında tek tip bir ceza yerine, suçun niteliği, tekrarlanması ve işleniş şekline göre kademelendirilmiş bir yaptırım rejimi geliştirmiştir. Bu sistem, cezayı salt bir caydırıcı olmanın ötesine taşıyarak, onu hem bir disiplin aracı hem de ordunun insan gücü ve lojistik ihtiyacını karşılayan "üretken" bir mekanizmaya dönüştürmüştür. "Değnek darbu", "angarya (hidemât-ı şakka)" ve "askeri malzeme tazmini"nin bir arada uygulandığı ceza modeli, bedensel, emek-yoğun ve ekonomik unsurları birleştirerek, dönemin olağanüstü koşullarına özgü pragmatik bir adalet anlayışını yansıtmaktadır. Mahkeme kayıtları, İstiklal Mahkemelerinin olağanüstü hal ve hukuk devleti ikili doğasını açıkça sergilemiştir.

Asker kaçaklarına genellikle değnek cezasının verilmesi ve ayrıca "tekrar firarda idam" gibi şartlı tahliyeler, mahkemenin keyfiliğe düşmemeye ve belirli bir hukuki istikrarı gözetmeye çalıştığının kanıtıdır. Bu durum, İstiklal Mahkemeleri'nin salt bir "cezalandırma mekanizması" olmadığını, aynı zamanda sınırlı kaynaklarla ayakta kalma mücadelesi veren bir devletin "kurtuluş" hedefine hizmet eden hesaplanmış bir uzlaşma aracı olduğunu düşündürmektedir. Basit fırar olaylarında cezalar, caydırıcı olmakla birlikte genellikle sanığı yeniden askeri sisteme kazandırmak hedeflenmiştir. Mahkemeler ne tamamen hukuk dışı siyasi yapılar ne de modern anlamda bağımsız yargı organları olmuştur. Yozgat İstiklal Mahkemesinin Karamağara'daki yargılama pratikleri, Türkiye'nin kuruluş felsefesine dair derin ipuçları barındırmaktadır.

Bu pratikler, bir milletin varlığını sürdürmek için yalnızca cephede değil, aynı zamanda toplumsal disiplin, hukuk ve vicdan arasındaki ince çizgide de mücadele verdiğinin göstergesidir. İstiklal Mahkemeleri, bu mücadele ortamında görev yapmıştır.

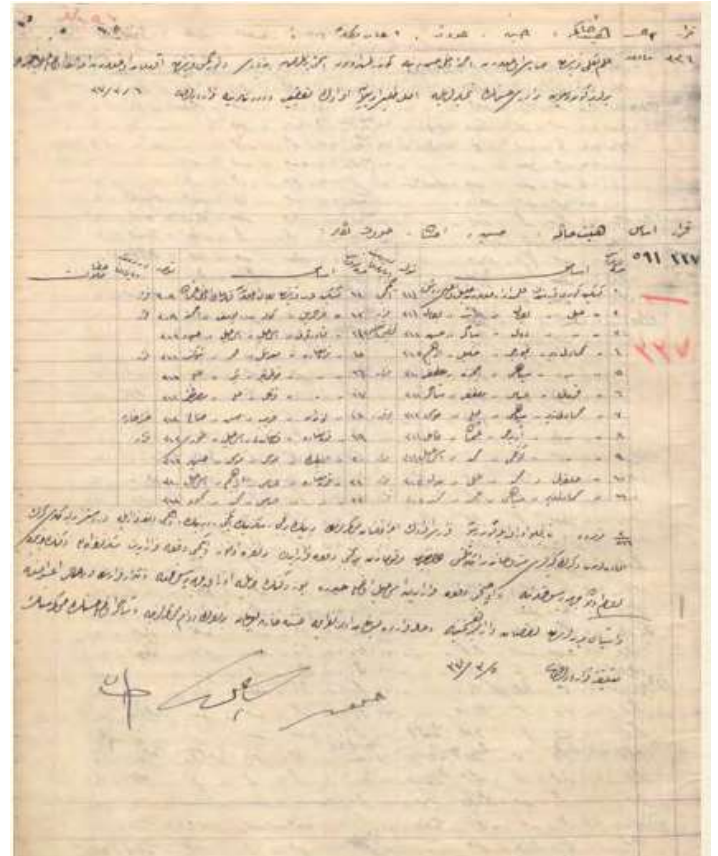
Kaynakça

- 664 No'lu Yozgat istiklal mahkemesi. (2023). TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları No.: 1, 10/1, Karar Numaraları, 8, 11, 16, 22, 28, 29, 140, 354, 361, 371, 373, 374, 400,402,407,509, IV-13, b-2, No: 1,84, 88-89,100111, 112, 195. Mahkeme No: 30-31, 99, 125, 135, 136, 275, 317, 330, 331, 468. 479, 501, 780.
- Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE). (H. 01.07.1336). TİTE, Sıra no:1080, Kutu: 24, Belge no: 77 ve Sıra no:116, Kutu: 314, Belge no: 281
- Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE). (2023). TİTE, K14G67B67-a001: Ankara İstiklal Mahkemesinin Beyannamesi.
- Arabacı, C. (2020). Birinci meclis dönemi istiklal mahkemeleri (1920-1923). Tezkire Dergisi, 72, 33-79. <https://tezkiredergisi.org/wp-content/uploads/2020/06/SCAN0002.pdf>
- Aslan, S. ve T. DüNDAR. (2014). Cumhuriyet döneminde istiklal mahkemeleri. Mukaddime, 5(1), 27-44.
- Arslan, L. (2022). Milli mücadele'de Yozgat. Ebubekir Güngör (Ed), Yozgat Tarihi ve Kültürü içinde (ss. 249-268). Akçağ Yayınları. <https://bozok.edu.tr/Dosya/c6afc9e0-1.pdf>
- Aybars, E. (1997). İstiklal mahkemeleri. AD Yayıncılık.
- Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi: Irak-İran cephesi 1914-1918. (2002). 3'üncü Cilt 2'nci Kısım, Genelkurmay Basımevi.
- Birinci Dönem Ankara İstiklal Mahkemesi Karar Defteri 1920-1922. (2023). Cilt 8/1, TBMM Basımevi.
- Birinci Dönem Yozgat İstiklal Mahkemesi Karar Defteri. (2023). Cilt 10 /1, TBMM Basımevi.
- Creswell, J. W. (2009). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches, 3. bs., Sage.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (H.23.05.1335). Dâhiliye, emniyet-i umumiye müdüriyeti (DH. EUM), 5. Şube, Dosya No: 34, Gömlek No: 30,
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (H. 1335). Dâhiliye nezareti şifre kalemi (DH. ŞFR), Kutu: 203, Gömlek: 73.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (H.1335). BOA, Dâhiliye nezareti, emniyet-i umumiye müdüriyeti (DH. EUM), 2. Şb, 11.41, 70.33. BOA, DH. ŞFR. 63.46.
- Çapa, M. (1999). Birinci dünya savaşında Türkiye'de itilaf devletleri esirleri. Toplumsal Tarih Dergisi, 66, 49-56. <https://tarikhvakfi.org.tr/product-category/dergi/toplumsal-tarih-dergisi/>.
- Çelik, K. (2007). Millî mücadele'de iç isyanlar, vatana ihanet kanunu ve istiklâl mahkemeleri. Atatürk Yolu Dergisi, X(40), 569-613. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20569>
- Daşcıoğlu, K. (2008). Osmanlı arşivlerine göre sinop hapishanesinin durumu. Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 51, 53-76. <https://erdem.gov.tr/tam-metin/271/tur>.
- Gafarov, V. (2016). Birinci dünya savaşı yıllarında Rus esirlerin tutuldukları Osmanlı kampları ve yozgat üsera garnizonu. (s. 122-132), I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı, Cilt II, Yozgat. <https://www.academia.edu/102791017/>
- Garraghan, G. J. (1946). A Guide to historical method. Fordham University Press.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Arşivi (ATASE). BDH, K. 3821, D. 14, F. 28.
- Gottschalk, L. (1950). Understanding history: A primer of historical method. Alfred A. Knopf.
- Görgülü, İ. (1999), Ana hatlarıyla Türk istiklal harbi. Kastaş Yayınları.
- İstiklal mahkemeleri Hakkında Kanun. (1920). TBMM. Sayı: 42.
- Karakuş, C. (2023). Ankara istiklâl mahkemesi (1920-1922) (5 Ekim 1920-31 Temmuz 1922). Mustafa Göleç, Zeynep Kevser Şerefoğlu ve İlhami Daniş (Ed.), Millî mücadele'nin yerel tarihi 1918-1923, Cilt 12, (ss. 245-259), Türkiye Bilimler Akademisi.
- Karpat, K. H. (1985). Ottoman population 1830-1914. The University of Wisconsin Press, Wisconsin.
- Kılıç A. (1955). İstiklâl mahkemesi hatıraları. Sel Yayınları.

- Kılıç A. (2005). Atatürk'ün sırdaşı Kılıç Ali'nin anıları. Hulûsi Turgut (Haz), İş Bankası Yayınları.
- Kocatürk, U. (1973). Atatürk ve Türk devrimi kronolojisi 1918-1938. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Koç, N. (5-7.05.2016). Milli mücadele'de Yozgat (Çapanoğulları) ayaklanması ve Çerkez Ethem güçleri tarafından bastırılması. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu 2. (s. 219-244). <https://www.academia.edu/30891283/>
- Koçin, A. (2015). İstiklal mahkemeleri (Kanun, gerekçe ve genel kurul tutanakları). Cilt I, TBMM yayını.
- Kurutlu, V. T. (2025). Ankara istiklal mahkemesinde bir casusluk davası: Madam Lida Lagaze. SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi, 35(2), 441-460.
- McCullagh, C. B. (1984). Justifying historical descriptions. Cambridge University Press.
- Selek, S. (1965). Millî mücadele I Anadolu ihtilâli. Güneş Matbaacılık.
- Taş, N. F. (1987). Millî mücadele dönemi'nde Yozgat. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Tinal, M. (2001). Bir siyasal kişilik portresi olarak Dr. Tefik Rüşti Aras. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Tosun, U. U. (2017). Millî mücadele dönemi'nde asker firarileri sorunu. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Ankara 1 İM (T2), 15.337.1.1., Karar no 337, Esas no: 591, 516.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T2), 16.324.2.7., Karar no 337, Esas no: 591.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T2), 37.2.26., Karar no 337, Esas no: 591.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T2), 15.337.1.1., Karar no 337, Esas no: 591, 516.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T2), 16.324.3.2., Karar no 337, Esas no: 591.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, TBMM Arşivi, Ankara 2 İM (T3), Karar no: 512, Esas no: 2013.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T2), 16.324.1.1., Karar no 337, Esas no: 591.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T2), Karar no 733, Esas no: 844.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T2), Karar no 733, Esas no: 986.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, TBMM Arşivi, Ankara 2 İM (T3), Karar no 21, Esas no: 9/926.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T-2), 4.31.1.2., Karar no: 56.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri (TBMMZC). (1920). Dönem I, Birleşim 63, Cilt IV, s. 93-101.
- Yozgat İstiklal Mahkemesi Beyannamesi. (2023). T-13,6/26; Yozgat İM T-13 Dosya: 1/2, 1/3, 6/13, 14-16, 19-22, 24, 21-29.
- Zürcher, E. J. (2024). Modernleşen Türkiye'nin tarihi. 8. Bsk. İletişim.

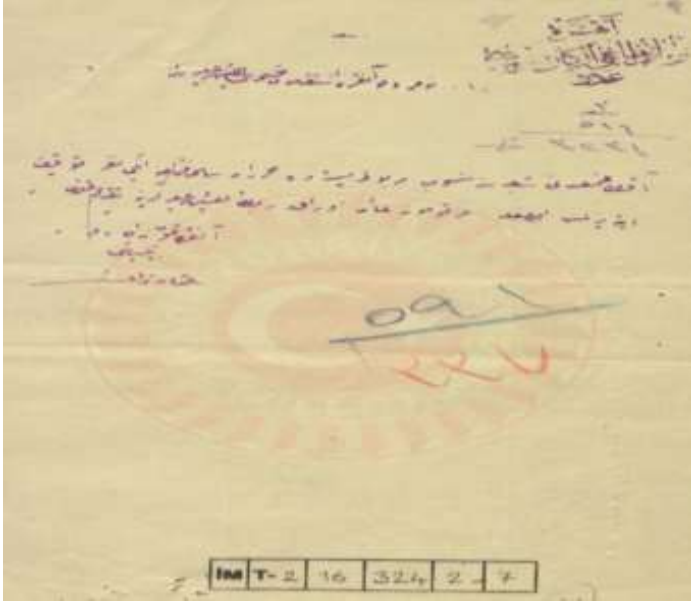
EKLER

EK-1 3/516 numara: tarihli evrak ile gönderilen firariler

Kaynak: Ankara 1 İM (T2), 16.324.1.1., Karar no 337, Esas no: 591.

Ek-2 Akdağmadeni Askerlik Şubesine bağlı iki firarinin durumunun Ankara Kumandanlığına bildirildiğine dair Ankara İstiklal Mahkemesine Yazılan Resmi Yazı.

Kaynak: TBMM Arşivi, Ankara 1 İM (T2), 16.324.2.7.

Ek-3 21 Ekim 1921 Tarihli Yargılama Karamağara'ya Başka Yerden Gelen Firariler İçin Verilen Cezaların Ankara İstiklal Mhkemesine Bildirilmesi.

